

RAS

RASSPECIFIK AVELSSTRATEGI

GOLDEN RETRIEVER

Sammanfattning, reviderad 2007

INNEHÅLL

RASSPECIFIK AVELSSTRATEGI – RAS	3
Avelspolicy och avelsstrategi.....	3
RAS – vems ansvar?	3
AVELSPOLICY FÖR GOLDEN RETRIEVER	4
Nulägesbeskrivning.....	4
Långsiktiga mål.....	5
Kortsiktiga mål	6
AVELSSTRATEGI.....	9
Organisation och uppföljning	9
Övergripande åtgärder.....	10
Mentalitet.....	11
Hälsa.....	12
Avelsstruktur.....	14
Jakt.....	15
Exteriör	16
Bilagor	16
KARTLÄGGNING.....	18
Mentalitet.....	18
Hälsa.....	19
Avelsstruktur.....	21
Jaktliga egenskaper.....	21
Exteriör	23
HISTORIK.....	24
Referenser	27

Layout: Anette Hellgren

Foto: Mille Selander, Åsa Lindholm, Lena Widebeck, Helene Strömbom, Anette Hellgren

---

RASSPECIFIK AVELSSTRATEGI – RAS

På Svenska Kennelklubbens kennelfullmäktige 2001 fattades beslut om att det för varje hundras ska finnas en rasspecifik avelsstrategi, fortsättningsvis kallad RAS.

Hundar och hundavel är numera utsatta för granskning från många håll. År 1987 presenterade Europarådet en konvention om hållandet av sällskapsdjur. Här påpekades bl.a. vikten av en sund och genetiskt hållbar avel, d.v.s. en avel som inte leder till defekta eller sjuka djur och som bygger på långsiktighet.

Allra viktigast är att landets uppfödare själva har intentionen att föda upp sunda hundar med rastypiska egenskaper. Vid klubbmötet 2004 godkände Golden retrieverklubben förslaget till RAS som sedan fastställdes av Svenska Kennelklubben. Detta innebär att vi sedan dess har tillgång till en avelsstrategi som stöd i avelsarbetet.

Här finns en sammanfattning av arbetet med RAS beskrivet med historik, kartläggning, avelspolicy och avelsstrategi. Vill du fördjupa dig läs gärna även den enkätundersökning som gjordes av Jenny Sjöqvist, SLU på uppdrag av Goldenklubben "Hälsa, mentalitet och funktion hos golden retriever". Den kan du ta fram via Goldenklubbens hemsida och finns under Avel, rubrik "Nya publikationer från SLU".

De bilagor, till vilka man refererar under avsnittet avelsstrategi, hittar du på Goldenklubbens hemsida under rubriken Avel/Avelsstrategi.

Avelspolicy och avelsstrategi

Vad är vad? Avelspolicyn innehåller både de långsiktiga målen, som beskriver vår vision, vart vi vill nå i framtiden och de kortsiktiga och mer konkreta mål som vi vill uppnå de kommande fem åren. I avelspolicyn finns även en beskrivning över läget i rasen vad gäller mentalitet, jaktlig funktion, hälsa, avelstruktur och exteriör. Avelsstrategin beskriver hur och vad vi ska göra för att uppfylla de mål som framgår av policyn.

RAS – vems ansvar?

Det fastslås i SKKs grundregler (§ 2 Avelsetik) att varje ägare som upplåter sin hund till avel ska vara väl förtrogen med RAS.

Ansvaret för rasens framtid ligger alltid ytterst hos den enskilda uppfödaren och ägaren till avelshunden.

För att kunna fatta relevanta beslut behöver dock den enskilda uppfödaren både allmänna kunskaper om avel och tillgång till fakta kring såväl den egna tiken som den tilltänkta avelshanen. Detta behövs för att den kull som planeras ska ge golden retrievers som ligger så nära som möjligt både de övergripande målen angivna i avelspolicyn och de personliga avelsmålen.

AVELSPOLICY FÖR GOLDEN RETRIEVER

Golden retrieverklubben har som ett övergripande mål att väcka intresse för och främja avel av mentalt och fysiskt sunda, jaktligt och exteriört fullgoda golden retrievers. (*1)

Vår ras utveckling och framtid grundar sig på uppfödarnas val av avelsdjur och aveln måste vara målinriktad, långsiktig och hållbar så att den inte leder till brister avseende hälsa, exteriör,

mentalitet eller funktion. En förutsättning för detta är att vi inte tömmer rasen på genetisk variation. (*2)

Golden retrievern kommer från gränstrakterna mellan England och Skottland och dess ursprung kan dateras till den senare delen av 1800-talet. Rasen har tillkommit genom linjeavel på gula retriever och tweed water spaniel. Aveln har syftat till att skapa en ras med en utpräglad apporterings- och arbetslust, lyhördhet och intelligens samt följsamhet och vänlighet. Dessa egenskaper har säkert bidragit till att rasen rönt sådan stor popularitet som familjehund.

Utdrag ur rasstandarden: ”Helhetsintryck: Golden retrievern ska vara symmetriskt byggd, välbalanserad, kraftfull och aktiv med fria flytande rörelser. Den skall utstråla sundhet och ha ett vänligt uttryck. Golden retrievern skall vara följsam, intelligent med en medfödd arbetsförmåga. Vidare skall den ha självförtroende, vara tillgiven och vänlig.” (*3)

Nulägesbeskrivning

Golden retrievern är idag en ras som lever längre och som mer sällan får ersättning från försäkringsbolagen på grund av sjukdom än många andra raser. (*4)

Det nya avläsningsystemet gör det svårt att bedöma utvecklingen av HD inom rasen, men antalet hundar med AD har sedan vi började att röntga våra hundars armbågar stadigt minskat i antal. Få hundar ögonlyses i dag, men andelen katarakter synes även fortsatt ligga lågt. (*5) Dessvärre har PRA upptäckts efter ännu aktiva avelshundar, varför vi i dagsläget ej har någon tydlig bild över läget i rasen vad gäller PRA.

Inavelsgraden har minskat från 4,5 % i början av 1980-talet till att idag ligga kring 3,0 % och andelen hanar som blir fäder till ett stort antal kullar är numera relativt låg. (*6)

Åldern på hanhundarnas avelsdebut ligger mellan ett och två år. (*7)

En relativt liten del av populationen kommer till bedömning på utställning och antalet har minskat successivt de sista tio åren. (*8) De hundar som bedöms har en jämnare exteriör standard med enhetligare rastyp i dagsläget än tidigare. Rasens utveckling har gått i vågor med olika styrkor och svagheter vid olika tillfällen och rasen har idag, enligt tillfrågade exteriördomare, ett problem med proportionerna. (*9)

En mycken liten andel av våra golden retrievers kommer till start på jaktprov (*10) och andelen hundar från rent jaktligt inriktade linjer blir allt högre.

Dessa hundar skiljer sig från andra linjer på så sätt att de har mindre problem vid vattenarbetet än de som kommer från mixade eller utställningslinjer. Hundar från mixade och utställningslinjer har en högre andel 0 pris och 3:e pris jämfört med hundar från den jaktligt inriktade aveln. (*11)

Fler hundar funktionsbeskrivs i dagsläget jämfört med dem som kommer till jaktprov. (*12) Resultaten pekar sammantaget på att vi i rasen har problem med:

1. Brist på motivation och fart på sök
2. Brist på vattenglädje
3. Stress och okoncentration

Via mentalbeskrivning hund, MH, har vi sedan 1998 t o m 2002 beskrivit sam-

Vad är det här för lustig figur?

manlagt 759 golden retrievers. Av dessa har 31 avbrutit. Det finns en stor variation i resultaten, men materialet är dock tillräckligt stort för att vara representativt. Rasen visar större kontaktbenägenhet och större rädsloreaktioner än många andra raser samtidigt som nyfikenheten är betydligt lägre. (*13)

Då många mentala egenskaper visat sig ha en hög arvbarhet (*14) och då det i rasen finns en stor variation, finns det dock goda möjligheter att påverka avkomman i positiv riktning genom att selektera direkt på avelsdjurens MH-resultat.

Långsiktiga mål

Golden retrievern ska fungera i samhället och uppvisa de rastypiska mentala egenskaperna som självförtroende, vänlighet, intelligens och aktivitet. I rasen ska finnas en bredd även mentalt sett så att olika behov kan tillfredsställas. Inom rasen ska finnas utrymme för såväl familjehundar som jakthundar och de som vill använda sina golden retrievers till andra ändamål där rasens egenskaper gör den användbar. Men i rasen ska vi ej möta hundar som visar omotiverad rädsla eller aggressivitet.

Vi ska ha en ras som lever länge utan hälsostörningar. Den genetiska variationen ska vara stor och andelen anlagsbärare av ärftliga sjukdomar ska vara låg.

Golden retrievern ska besitta jaktliga grundegenskaper som apporterings- och arbetslust samt följsamhet, lyhördhet och intelligens. För de som är intresserade av jakt och jaktprov ska det inom rasen finnas hundar som är lämpade för ändamålet och som hävdar sig väl på jaktprov.

Golden retrievern ska ha en funktionell exteriör och uppfylla standardens krav på rastyp och helhetsintryck. Vi ska motverka ytterligheter i rasens exteriör men främja variation i olika familjetyper inom rasen. För de som är intresserade av utställningar ska det i rasen finnas hundar av hög exteriör standard som hävdar sig väl på utställning.

Kortsiktiga mål

Dessa gäller från och med år 2004 till och med 2008, där inget annat anges.

- Att en utvärdering av avkomman ska vara gjord när en hanhund haft 7-8 kullar (60 avkommor) .

Mentalitet

- Att öka kunskapen om mentalitet hos uppfödare, hundägare och valpspekulanter.
- Att det ska finnas minst 4 000 mentalbeskrivna hundar i rasen.
- Att om 10 år ha sänkt andelen hundar som ligger högt i intensitetsskalan på MH gällande kvarstående rädslor, hot och aggression samt sänkt andelen hundar som ligger lågt i intensitetsskalan gällande nyfikenhet.
- Att minst 30 procent av de använda avelsdjuren ska ha genomgått MH.

Hälsa

- Att ytterligare stärka rasens goda hälsa och minska förekomsten av de ärftliga sjukdomar vi har i rasen. Minska antalet hundar som dör före 10 års ålder.
- Att undvika spridning av hos rasen ej så vanligt förekommande, men för drabbade hundar och deras ägare allvarliga hälsostörningar.

- Att andelen hundar med epilepsi ska vara lägre än medeltalet för samtliga raser.
- Att minst 60 procent av hundarna som är över två år ska vara röntgade på armbågar och höftleder.
- Att andelen hundar med HD (höftledsdysplasi) Grad D eller E ska vara lägre än 8 procent.
- Att andelen AD (armbågsledsdysplasi) ska vara lägre än 10 procent.
- Att minst 4 000 ögonlysningar av hundar äldre än fem år ska göras för att kartlägga spridningen av hundar med PRA-anlag (PRA Progressiv Retinal Atrofi).
- Att inom 10 år minska antalet nya fall med PRA inom rasen.
- Att bibehålla den låga andel hundar som har bakre polär katarakt samt fokal RD.

**Från Goldenspecialen 2007 års Goldenmästare
Bäveråsens Zeb**

Rasspecifik avelsstrategi för golden retriever

Avelsstruktur

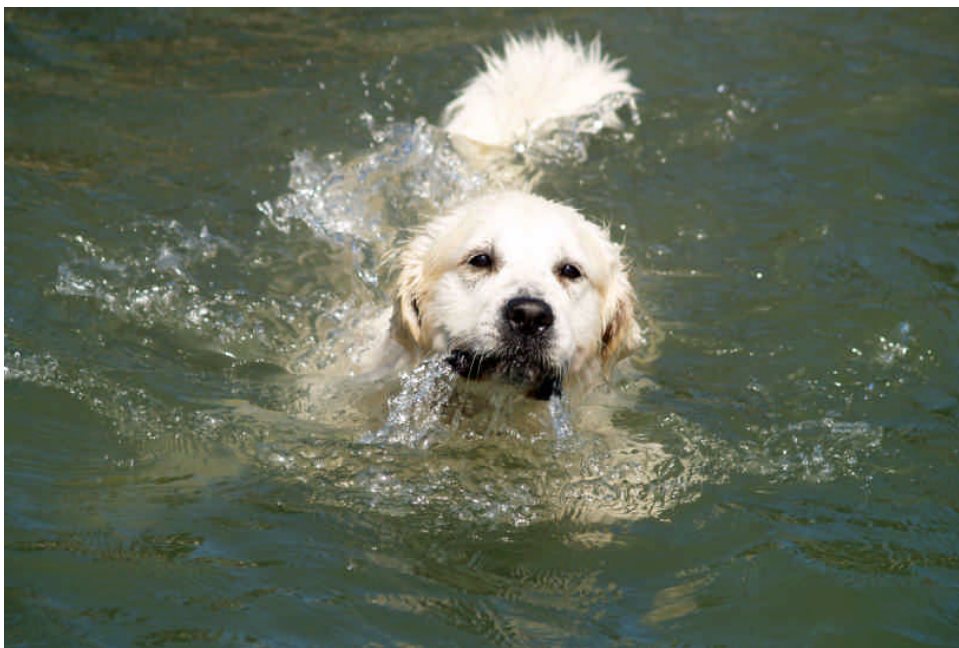
- Att öka kunskapen om avel och uppfödning hos uppfödare och hanhundsägare.
- Att inavelsgraden ej ska öka.
- Att en hanhund ska bli far till högst två procent av valparna i sin generation.
(D.v.s. ca 300 valpar totalt under sin livstid vid oförändrade registreringsiffror.)

Jakt

- Att öka intresset för rasens jaktliga funktion hos uppfödare, hundägare och valpspekulanter.
- Att det ska finnas minst 4 000 funktionsbeskrivna hundar i rasen.
- Att förbättra arbetslust, samarbetsvilja och vattenpassion samt minska stress och brist på koncentration.
- Att öka andelen prisbelönade starter på B-prov (kallvilt) till minst 70 procent.

Exteriör

- Att öka förståelsen för sambandet mellan konstruktion och rasens ursprungliga funktion hos uppfödare och exteriördomare.
- Att bibehålla den höga andelen förstapristagare och med CK (championkvalitet) hundar som vi har idag.
- Att öka förståelsen för de familjetypsvariationer som förekommer inom rasen hos exteriördomarna.
- Att ha utvecklat och prövat en exteriörbeskrivning för rasen inom tre år.
Att ha utvärderat densamma inom fem år.

AVELSSTRATEGI

Organisation och uppföljning

De långsiktiga och kortsiktiga målen är uppställda i avelspolicyn. Avelsstrategin är konkreta åtgärder som ska genomföras under den kommande femårsperioden för att uppnå de kortsiktiga målen och komma närmare de långsiktiga målen.

Klubbstyrelsen ansvarar ytterst för att åtgärder genomförs i enlighet med strategin för att uppnå målen i avelspolicyn. Avelskommittén ska praktiskt arbeta med att förverkliga strategin och arbeta inom alla områden som ingår i avelspolicyn dvs. mentalitet,

hälsa, avelsstruktur, jakt och exteriör. En viktig uppgift för klubbstyrelsen och avelskommittén är att stödja klubbens sektioner så att dessa kan arbeta lokalt i direkt kontakt med såväl uppfödare som enskilda hundägare.

Avelsansvarig, som även ingår i klubbstyrelsen, leder arbetet i avelskommittén och knyter till sig de medarbetare såväl inom klubbstyrelsen som externt som för tillfället behövs inom respektive område.

Genomförda åtgärder redovisas årligen i verksamhetsberättelsen och avstämningar mot målen görs kontinuerligt. För planerade åtgärder görs en årlig verksamhetsplan och budget.

Golden retrieverklubbens strategi för att nå angivna mål gäller en period om fem år där inte annat anges.

År 2008 ska en heltäckande utvärdering av strategin och en avstämning mot de lång- och kortsiktiga målen i avelspolicyn göras. Därefter ska ett förslag till uppdaterad avelspolicy fastställas och tillhörande strategi presenteras för klubbmötet år 2009.

Utgångspunkter för denna utvärdering redovisas i mätpunkter ([bilaga 6](#)).

Övergripande åtgärder

Grunden för hur avel av hundar inom SKK organisationen ska bedrivas anges i principiella ordalag i SKK avelspolicy ([bilaga 1](#)). Mer detaljerat anges det i SKK grundregler ([bilaga 2](#)) hur avel av rasrena hundar ska ske. Det är alla medlemmars skyldighet att känna till grundreglerna och följa dem när man föder upp hundar. Brott mot SKK grundregler kan leda till disciplinära åtgärder beslutade av SKKs disciplinnämnd.

Som ett komplement till SKKs grundregler finns Golden retrieverklubbens uppfödaretsiska anvisningar ([bilaga 3](#)). Dessa ligger som grund för avelsstrategin och klubben ska verka för att de följs. Även tilläggskraven för valphänvisning ([bilaga 4](#)) gällande avelsdjur och uppfödare ska ses som styrmedel för att uppnå målen i avelspolicyn.

Det åligger styrelsen för Golden retrieverklubben att:

Revidera uppfödarutbildningen steg 1. Den ska bland annat kompletteras med att den som ska godkännas ska ha sett/deltagit på MH (mentalbeskrivning hund) och funktionsbeskrivning. Möjligheten att svara genom att fylla i ett formulär på nätet ska tas bort.

Vidareutveckla uppfödarutbildningen med steg 2 där genomgången allmän mentalkunskap (M1) ([bilaga 5](#)), exteriörkurs steg 1 samt introduktion till jakt och jaktprov med retriever ingår.

Ta fram en videofilm som beskriver golden retrievern som den aktiva hundrasen är. Syftet är att den ska vara ett informationsmaterial att visa de som är allmänt intresserade av rasen samt nyblivna goldenägare och valpspekulanter.

Avelskommittén ges i uppdrag att ta fram en standardiserad utvärderingsmetod gällande mentalitet, hälsa, jaktliga egenskaper, exteriör samt påverkan på avelsstrukturen. Denna metod ska tas fram under 2004 för att prövas under åren 2005-2006 och utvärderas under 2007. Detta i syfte att ge hanhundsägaren ett verktyg som ska underlätta genomförandet av den utvärdering av avkomman, som ska vara gjord när en hanhund haft sju till åtta kullar (cirka 60 avkommor). Utvärdering av avelsdjuren ska påbörjas senast efter fyra kullar och ett valphänvisningsstopp införs efter 60 avkommor om inte denna utvärdering skickats in till avelskommittén.

Mentalitet

Att öka kunskapen om mentalitet hos uppfödare, hundägare och valpspekulanter.

- Kontinuerligt informera om mentalitet via klubbens samtliga informationskanaler som t.ex. Golden Nytt, hemsidan, broschyrer, mässor m.m.
- Anordna M1 runt om i landet så att alla uppfödare och intresserade golden retrieverägare har möjlighet att gå kursen.

Att det ska finnas minst 4 000 mentalbeskrivna hundar i rasen.

- Öka intresset bland uppfödare och hundägare att genomföra Mentalbeskrivning hund (MH) genom information via klubbens samtliga informationskanaler.
- Tillse att det finns ett tillräckligt stort antal beskrivningstillfällen så att alla som vill ska ha möjlighet att beskriva sina hundar. Detta innebär:
- Att det inom klubben ska finnas ett centralt stöd dit sektionerna kan vända sig när de behöver hjälp vid MH arrangemang.
- Att centralt anordna regionala träffar för sektionernas funktionärer, för att stödja dem att komma igång med att anordna MH i sina sektioner.
- Att bilda lokala nätverk genom ett utökat samarbete med SBK och andra rasklubbar som använder sig av MH.
- Att utbilda MH funktionärer inom våra egna led som vi även kan erbjuda andra klubbar att använda sig av. Utbildningen ska ske enligt anvisningarna i avtalet med SBK.
- Att varje sektion, från och med år 2005, ska göra en årlig planering av kommande MH. Målet ska vara minst två beskrivningstillfällen per år i varje sektion.

Att om 10 år ha sänkt andelen hundar som ligger högt i intensitetsskalan på MH gällande kvarstående rädslor, hot och aggression samt sänkt andelen hundar som ligger lågt i intensitetsskalan gällande nyfikenhet. (Se bilaga 6)

- Göra kontinuerliga uppföljningar av MH materialet och noga följa utvecklingen inom prioriterade områden, samt att informera om utvecklingen till uppfödare och hanhundsägare.
- Öka användandet av den befintliga MH informationen bland uppfödare och hanhundsägare vid avelsbeslut genom att göra informationen mer lättillgänglig och lättförstådd. Detta ska göras genom utbildning och genom att göra MH informationen för avkommegrupper lätt att komma åt via exempelvis klubbens webbplats.

Att minst 30 procent av de använda avelsdjuren ska ha genomgått MH.

- Informera om huruvida föräldradyren är MH beskrivna i valphänvisningslistan.

Hälsa

Genom kontinuerlig kartläggning av hälsoläget i rasen införskaffa kunskap som kan förmedlas till uppfödare och hanhundsägare.

- Att år 2008 upprepa hälsoenkäten ställd till hundar som är tre respektive sex år gamla med samma frågeställningar som i tidigare enkät i syfte att se eventuell förändring.
- Utveckla enkla rutiner för inrapportering av ej centralt registrerade ärftliga sjukdomar till Avelskommittén. Kommittén ska utveckla förtroendeskapande rutiner för hur informationen sedan ska spridas till uppfödare och hanhundsägare. För att informationen ska kunna spridas ska hundägarna uppmannas att häva sekretessen runt de veterinära uppgifterna.

Att ytterligare stärka rasens goda hälsa och minska förekomsten av de ärftliga sjukdomar vi har i rasen. Minska antalet hundar som dör före 10 års ålder.

- Kontinuerligt utvärdera statistik från försäkringsbolagen gällande veterinärvård och liv för att bevaka hälsoutvecklingen och dödligheten före 10 års ålder. Verka för att försäkringsbolagen uppger ålder på hundarna vid diagnos som föranlett utbetalning av ersättning. Verka för att ersättning för förlorat avelsvärde särskiljs från liversättningen i försäkringsstatistiken.
- Sprida kunskap om de ärftliga faktorer och miljöfaktorer som kan leda till hud- och öronproblem samt ge lättillgängliga skötselråd till hundägare kring vanliga ej så allvarliga diagnoser.

Att undvika spridning av hos rasen ej så vanligt förekommande, men för drabbade hundar och deras ägare allvarliga hälsostörningar.

- Stödja forskning kring allvarliga hälsostörningar så att dessa begränsas i rasen. Exempel på sådana hälsostörningar kan vara sköldkörtelrubbningar, hjärtfel, PNP och rörelsestörningar.
- Skapa goda kontakter med specialistkompetens inom aktuella områden.

Att andelen hundar med epilepsi ska vara lägre än medeltalet för samtliga raser.

- Kontinuerligt följa utvecklingen gällande epilepsi i rasen jämfört med andra raser.

Att minst 60 procent av hundarna som är över två år ska vara röntgade på armbågar och höftleder.

- Genom information till hundägare och uppfödare poängtera vikten av att så många djur som möjligt har känd status på höftleder och armbågar för att kunna göra säkrare riskbedömningar och i framtiden använda sig av avelsindex.

Att andelen hundar med HD (höftledsdysplasi) grad D eller E ska vara lägre än 8 procent.

- Sprida information om vikten av att inte enbart titta på det aktuella avelsdjurets HD status utan även ta med tillgänglig information rörande familjebilden gällande HD.
- Att följa utvecklingen av avelsindex på SLU och så fort som möjligt börja använda systemet.
- Att följa utvärderingen av sederingsrutiner.
- Att följa utredningen om ledslapphetens eventuella inverkan på höftledsresultat.

Att andelen AD ska vara lägre än 10 procent.

- Sprida information om vikten av att inte enbart titta på det aktuella avelsdjurets AD status utan även ta med tillgänglig information rörande familjebilden gällande AD.
- Att följa utvecklingen av avelsindex på SLU och så fort som möjligt börja använda systemet.

Att minst 4 000 ögonlysningar av hundar äldre än fem år ska göras för att kartlägga spridningen av PRA anlag.

- Årligen följa upp hur många hundar över fem år som ögonlyses.
- Uppmana uppfödare och hundägare att lysa äldre hundar. Särskilt viktigt är att lysa de äldre hundar som har kända anlagsbärare i sin härstamning.
- Påverka ögonveterinärerna att lysa äldre hundar till lägre pris.
- Ordna kampanjer med syfte att få fler äldre hundar ögonlysta.
- Ordna ögonlysningstillfällen lokalt genom sektionerna.

Att inom 10 år minska antalet nya fall med PRA inom rasen.

- Årligen följa utvecklingen av nya PRA fall jämfört med den senaste 10 års perioden.
- Ta fram en lättillgänglig metod för att beräkna risk för spridning av PRA anlag t.ex. genom att verka för att tillhandahålla en service på webben där man kan göra simulerade stamtavlor med markerade kända anlagsbärare. Information ska ges om hur man använder sig av metoden för riskbedömning.
- Identifiera hundar som trots anlagsbärare i stamtavlan ändå bör kunna betraktas som "lågriskhundar" gällande PRA anlag.
- Följa och stödja utvecklingen av DNA tekniken gällande PRA.

- Fortsätta att samla blodprov från PRA drabbade hundar samt deras släktingar för framtida forskning.

Att bibehålla den låga andel hundar som har bakre polär katarakt samt fokal RD.

- Göra årliga uppföljningar av resultat samt att informera om detta.
- Hund med näthinneveck/lindrig retinal dysplasi kan användas i avel men i kombination med hund som är ua. Avkomman bör följas upp särskilt gällande RD. (Avelsrekommendation från den svenska ögonpanelen genom Berit Wallin Håkansson.)
- Följa upp provperioden för gradering av RD som går ut år 2007.

Avelsstruktur

Att öka kunskapen om avel och uppfödning hos uppfödare och hanhundsägare.

- Genom klubbens samtliga informationskanaler sprida kunskap om genetik och avel.
- Stimulera till lokala uppfödarträffar och utbildningar riktade till både nya och erfarna uppfödare med syfte att öka kunskapen om t.ex. hur olika egenskaper och hälsoproblem nedärvs.
- Anordna centrala avelskonferenser och möten exempelvis i samband med klubbmötet/sektionsdagarna.
- Producera utbildningsmaterial att användas vid utbildning i genetik och avel.

Att inavelsgraden ej ska öka i rasen.

- En standardiserad metod för att beräkna inavelsgrad ska vara tillgänglig via nätet med syfte att det innan varje parning görs en beräkning av inavelsgraden i den planerade valpkullen.
- Att inavelsgraden i rasen följs upp årligen.

Att en hanhund högst ska bli far till 2 procent av valparna i sin generation. (D.v.s. ca 300 valpar totalt under sin livstid vid oförändrade registrerings-siffror.)

- När en hanhund uppnått maximalt antal valpar ska hanhundsägaren informeras om detta samt uppgifter om hanhunden publiceras i Golden Nytt. Valpar efter denna hanhund kommer då ej vidare att hänvisas via Golden retrieverklubbens valphänvisning.

Jakt

Att öka intresset för rasens jaktliga funktion hos uppfödare, hundägare och valpspekulanter.

- Informera om samt framhålla rasens jaktliga funktion genom klubbens samtliga informationskanaler.
- Stimulera till fler träningstillfällen och ökade utbildningsinsatser.
- Stimulera till att så många som möjligt deltar i introduktion till jakt och jaktprov med retrievers.
- Stimulera sektionerna att arrangera fler inofficiella jaktprov samt att fler medlemmar får erfarenhet av jaktprov genom att vara funktionärer.
- Fler inofficiella jaktprovsdomare ska utbildas och vidareutbildning i flera steg ska erbjudas.

Att det ska finnas minst 4 000 funktionsbeskrivna hundar i rasen.

- Öka intresset bland uppfödare och hundägare att genomföra funktionsbeskrivning genom information via klubbens samtliga informationskanaler.
- Tillse att det finns ett tillräckligt stort antal beskrivningstillfällen så att alla som vill ska ha möjlighet att beskriva sina hundar.

Detta innebär:

- Att det inom klubben ska finnas ett centralt stöd dit sektionerna kan vända sig när de behöver hjälp vid arrangemang av funktionsbeskrivningar.
- Att centralt anordna regionala träffar för sektionernas funktionärer, för att stödja dem att komma igång med att anordna funktionsbeskrivningar i sina sektioner.
- Att ett tillräckligt stort antal funktionärer för funktionsbeskrivning utbildas.
- Att varje sektion, från och med år 2005, ska göra en årlig planering av kommande funktionsbeskrivningar. Målet ska vara att minst två beskrivningstillfällen ska anordnas i varje sektion per år.

Att förbättra arbetslust, samarbetsvilja och vattenpassion samt minska stress och okoncentration.

- Göra kontinuerliga uppföljningar av funktionsbeskrivningsmaterialet och jaktprovsprotokollen och noga följa utvecklingen inom de prioriterade områdena samt att årligen informera om utvecklingen till uppfödare och hundägare.
- Göra informationen om funktionsbeskrivning mer tillgänglig och lättförstådd för att underlätta användandet vid avelsbeslut.

Att öka andelen prisbelönade starter på B-prov (kallvilt) till minst 70 procent.

- Verka för att jaktprovsekipagen är väl förberedda för start på B-prov genom att stimulera till fler träningstillfällen.
- Visa upp goda förebilder i rasen som till exempel framgångsrika ekipage och duktiga hundar inom det jaktliga området.

Exteriör

Att hos uppfödare och exteriördomare öka förståelsen för sambandet mellan konstruktion och rasens ursprungliga funktion.

- Utveckla dialogen med exteriördomarna.
- Stimulera till deltagande i alla steg på kurser i exteriörkunskap.
- Stimulera till att fler uppfödare ges möjlighet till erfarenhet av exteriörbedömning, exempelvis genom elevtjänstgöring på open shows.

Att hos exteriördomarna öka förståelsen för de familjetypsvariationer som förekommer inom rasen.

- Genom att vid exteriördomarkonferensen 2005, prioritera detta budskap.

Att inom tre år ha utvecklat och prövat en exteriörbeskrivning för rasen, samt att inom fem år ha utvärderat denna.

- För att på ett systematiskt sätt kunna utvärdera avkommans exteriör vilket inte är möjligt med det utställningssystem vi har idag. Klubbstyrelsen ansvarar för detta uppdrag.

Att bibehålla den höga andelen förstapristagare och hundar med CK som vi har idag.

- Göra årliga uppföljningar av utställningsresultaten samt att informera om detta.

En glad golden retriever är ofta både blöt och smutsig

Bilagor

Bilaga 1: SKK avelspolicy

Bilaga 2: SKKs grundregler

Bilaga 3: GRK uppfödareiska anvisningar

Bilaga 4: Tilläggskrav för valphänvisning

Bilaga 5: Utbildningsplan för allmän mentalkunskap (M1)

Bilaga 6: Mätpunkter för avelspolicy och strategi för golden retriever

Att bära saker är kul – att hämta vatten från havet i en hink är väl också en sorts apportering...

KARTLÄGGNING

Här kan du läsa en sammanfattning av den kartläggning som ligger till grund för nulägesbeskrivning och målformulering.

Mentalitet

I projektets inledning var tanken att först försöka skapa en bild av rasens mentala utveckling och därefter beskriva hur det ser ut idag. Tyvärr är det ytterst svårt att beskriva rasens mentala utveckling eftersom den inte finns dokumenterad. Frågar man personer med lång erfarenhet går åsikterna starkt isär. Det har inte heller pågått någon objektiv bedömning av de mentala egenskaperna. Idag är läget något annorlunda, då vi sedan starten av JUM-projektet arbetat med att kartlägga rasens mentalitet. Det verktyg som idag står till buds för att någorlunda objektivt beskriva mentala egenskaper är Mentalbeskrivning Hund, MH. Istället för att försöka göra en historisk kartläggning har vi därför koncentrerat oss på en nulägesbeskrivning.

MH beskriver flera grundläggande mentala egenskaper som leklust, kontakt, nyfikenhet, rädslor, och hot. MH beskriver intensiteten i ett beteende, dvs hur mycket hunden reagerar. Detta betyder att det inte sker någon värdering eller bedömning i samband med beskrivningen. Värderingen överlämnas till uppfödaren, hanhundsägaren eller rasklubben. De flesta av de mentala egenskaper som beskrivs har hög arvbarhet. (Siffrorna baseras på schäfer.)

Moment	Ärftlighet
1. Lek	37%
2. Jakt/gripande	43%
3. Rädsla	52%
4. Hot	36%
5. Kontakt	41%
6. Nyfikenhet	40%

Under åren 1998 t o m 30/6 2002 har 646 golden retrievers mentalbeskrivits. Av dessa har 616 fullföljt alla moment, medan 30 avbrutit. De resultat som redovisas baseras på de 616 hundar som genomfört hela beskrivningen. Antalet är tillräckligt stort för att vi ska kunna dra en del slutsatser av det vi sett.

I materialet finns olika linjer representerade, vilket gör att det kan sägas vara relativt representativt för hela rasen. Noterbart är att det finns en stor variation i resultaten, vilket gör att medelvärdet inte är speciellt intressant.

Det är också svårt att uttala sig generellt om rasen som helhet eftersom det för vissa egenskaper finns stora grupper på båda ytterkanterna av den intensitets-skala som används. Variationen mellan olika familjegrupper är också påtaglig.

Om vi ändå ska försöka oss på några generella iakttagelser så kan vi säga att rasen visar större kontaktbenägenhet och större rädlereaktioner än många andra raser samtidigt som nyfikenheten är betydligt lägre. Detta är uttryckt i medelvärden. Går man in och studerar t ex nyfikenheten i samband med momentet avståndsläk i detalj får man följande fördelning:

Intensitet

1. Går ej fram, ointresserad	20,9%
2. Går fram när figuranten pratar eller bollar med föremålet	16,7%
3. Går fram när figuranten ger sig till känna	10,8%
4. Går fram till figuranten med låg kroppsställning och/eller tidsfördröjning	10,5%
5. Går fram direkt till figuranten utan hjälp	41,0%

Medelvärdet i detta fall hamnar på 3,3, men tittar man på hur hundarna fördelar sig ser man att det är betydligt fler i ytterkanterna av skalan än kring medelvärdet. Nyfikenhet bör vara en viktig egenskap för en arbetande hund. Jämförelser mellan funktionsbeskrivningen och MH ger också belägg för detta. Hundar med hög nyfikenhet i mentalbeskrivningen visade större lust att bära, söka och frimodigt gå i vatten när de funktionsbeskrevs.

Sammanfattningsvis kan man säga att MH beskrivning tillsammans med funktionsbeskrivning är värdefulla avelsverktyg som komplement till jaktprov och utställningar. För att behålla rasen som en trevlig familjehund och en apporterrande fågelhund är det viktigt att vara observant på rasens mentala egenskaper. Framförallt bör nyfikenheten bli större och rädslorna mindre.

Här är det full fart framåt...

Hälsa

Golden retrievern är en ras som lever längre och som mer sällan får ersättning från försäkringsbolagen på grund av sjukdom än många andra raser.(*4)

I den kartläggning som gjordes angående rasens hälsa användes dels resultat av enkätundersökningen "Hälsa, mentalitet och funktion hos golden retriever" (J. Sjöqvist, SLU) och statistik från Agria åren 1995 - 2002 (bearbetade av doc. B. Åhman SLU). Den omfattar totalt cirka 7 000 diagnoser varav cirka 2 000 förekommer i rasen golden retriever gällande veterinärvård och cirka 400 gäller liv/förlorat avelsvärde.

Ur denna statistik valdes diagnoser ut utifrån tre olika kriterier:

- a) vanliga diagnoser inom rasen
- b) diagnoser som var vanligare bland golden retriever än bland hundar i genomsnitt och
- c) diagnoser som speciellt uppmärksammats av hundägare och uppfödare i rasen.

Diagnoser, vilka var vanligare hos golden retriever än hos genomsnittet av andra raser:

Hydroperikard (vatten i lungsäcken) var fyra gånger vanligare, men däremot var andra vanliga diagnoser på hjärtsjukdom ovanligare hos golden retriever.

"Blödöra" var fyra gånger vanligare hos golden retriever.

Horner's syndrom (nervskada som bl a ger insjunket öga) var åtta gånger vanligare hos golden retriever än genomsnittet.

Kronisk enterit (inflammation i tarmen) var dubbelt så vanlig hos rasen golden retriever.

Hypotereos (underfunktion i sköldkörteln) var dubbelt så vanlig hos rasen.

Exem och "hotspots"/ inflammationstillstånd i huden var något vanligare hos golden retriever .

Dysplasi och artros i armbågsleden var vanligare hos golden retriever än hos genomsnittet av andra raser och utbetalningen från Agria vad gällde liv/förlorat avelsvärde ökade betydligt mellan åren 1995 - 2002.

Pyometra (livmoderinflammation) var något vanligare bland golden retriever i jämförelse med genomsnittet i andra raser. Rasen visade dock att den var kraftigt underrepresenterad då de gäller många vanliga diagnoser som exempelvis: bitskador, atopi (allergi), juvertumör, inflammation i prostata och tonsillit.

Det nya avläsningsystemet gör det svårt att bedöma utvecklingen av HD inom rasen, men antalet hundar med AD har sedan vi började att röntga våra hundars armbågar stadigt minskat i antal. Få hundar ögonlyses i dag, men andelen katarakter synes även fortsatt ligga lågt.(*5)

Dessvärre har PRA upptäckts efter ännu aktiva avelshundar, varför vi i dagsläget ej har någon tydlig bild över läget i rasen vad gäller PRA.

Avelsstruktur

Inavelsgraden i rasen har minskat från cirka 4,5 procent i början av 1980-talet till cirka 3,0 procent vid inledningen av 2000-talet. Även antal hundar med en inavelsgrad högre än 6,25 procent har minskat från 596 med födelseår 1991 till 176 födda år 2001.

Antalet hanar som blir fäder till ett stort antal kullar är numera relativt få. 1980 användes 186 hanar till 428 tikar. 2002 var motsvarande siffra 208 hanar till 408 tikar.

Att låta äldre avkommeprövade hanhundar som lämnat sunda valpar bli fäder till ett större antal valpar har både för- och nackdelar. Fördelen är att de sprider sina önskvärda gener, d.v.s. de som förbättrar exempelvis HD och AD i nästa generation. Nackdelen är om de tillåts dominera aveln och sedan visar sig vara bärare av ett icke önskat recessivt anlag. Då kan analget få stor spridning i populationen och leda till stor utslagning av avelsmaterial.

Ålder på hanhundarna vid avelsdebut ligger på ett till två år. Det är en vanlig strategi inom husdjursaveln att testa ett större antal unga handjur, följa upp resultatet och sedan låta de, som efter en bedömning av avkomman, gett bäst resultat användas vidare.

Jaktliga egenskaper

Eftersom antalet startande golden på jaktprov varit mycket begränsat under rasens första decennier i Sverige, har vi valt att börja vår kartläggning 1991. Vi har sedan gjort sammanställningar av jaktprovprotokollen även 1996 och 2001. Vidare har vi använt oss av de protokoll som finns från funktionsbeskrivningarna inom Jum.

En enkät sammanställdes och skickades ut till samtliga jaktprovsdomare. Vi fick in svar från tolv stycken. I enkäten utgick vi ifrån de nya ”kodnycklarna” som används i UKL/NKL och ÖKL på jaktprov, där man bedömer de jaktliga egenskaperna utifrån en förutbestämd skala 1-10, där 5 anses optimalt.

De här olika källorna gav en samstämmig bild av hur våra hundar utvecklats under den senaste 10-årsperioden.

När man tittar på rasen som helhet ser man att det som utvecklats i positiv riktning är vattenglädje och samarbetsvilja och det som blivit sämre är motivationen och farten på sökandet.

För att få en mer rättvisande bild av de olika egenskaperna har vi valt att dela upp rasen i tre inriktningar.

Detta är gjort helt godtyckligt utifrån blodslinjer och ska inte ses som någon definitiv indelning, utan mer som en fingervisning. Vi har kallat dem för utställningslinjer, jaktlinjer och mixade linjer.

Tittar man då på jaktprovsprotokollen ser man att de hundar som fått 0-3 pris p.g.a. för dålig motivation på söknet fördelar sig som följer; hundar från utställningslinjer 22 procent, mixade linjer 22 procent och hundar från jaktlinjer 14 procent.

När det gäller anmärkning på för hög stress och okoncentration fördelar sig procenttalen lika över de olika linjerna.

Problem med vatten har 0,7 procent av jaktlinjerna och 12 procent av övriga linjer.

Samarbetsviljan är svår att bedöma. Skillnaderna mellan linjerna är lite missvisande eftersom jaktlinjerna har högre antal starter i ÖKL (öppen klass) där det ställs mer krav t ex dirigering, men det pekar åt att de övriga linjerna har mer problem med samarbetsviljan.

Antalet starter på jaktprov har ökat under de första åren, toppen var 1996 sedan har trenden pekat nedåt igen. 1991 gjorde 262 hundar 573 starter. 1996 var det 315 hundar med 699 starter och 2001 gjorde 236 hundar 555 starter.

Fördelningen mellan olika linjer

2001	utst.linjer	51%	av totala antalet starter
	mixade	13%	
	jaktlinjer	36%	
1996	utst.linjer	73%	
	mixade	3%	
	jaktlinjer	24%	

Trots att vi på jaktprov kan se en förbättring när det gäller våra hundars vattenglädje får man genom att titta på Jum-protokollen en annan bild. Där är det så mycket som var tredje hund som inte går i vatten. Att detta inte syns på jaktprovsprotokollen kan antas bero på att de hundar som inte går i vatten ej heller kommer till start på prov.

Sammanfattningsvis kan man säga att de tre viktigaste egenskaperna vi ska titta på inför framtiden är:

1. Motivation och fart på söknet
2. Vattenglädje
3. Stress och okoncentration

Sammanfattningsvis kan man se att de stora problem som vi har idag på våra golden retrievers är motivation och fart på söknet samt vattenglädjen.

Exteriör

Denna kartläggning syftar till att ge en så korrekt bild som möjligt av rasens exteriöra utveckling och var vi står idag. Dock är det ingen enkel uppgift att objektivt dokumentera denna utveckling då hela det exteriöra utvärderingsinstrumentet, utställningarna, baseras på subjektiva bedömningar av enskilda personer utifrån den gemensamma rasstandard. Kriterierna för de olika kvalitetspriserna i utställningssystemet har legat fast under många år. Detta garanterar dock inte att prissättningen är kvalitetssäkrad då den görs utifrån varje domares prioriteringar som mycket grundas på domarens erfarenhet.

I kartläggningen har vi använt oss av de fakta vi har gällande statistik över priser på utställningar. Detta trots att vi är medvetna om de problem som nämns ovan.

Vi har även använt oss av en enkät som sänts ut till alla svenska exteriördomare som varit auktoriserade på rasen i fem år eller mer.

Enkäten sändes till 37 domare. 29 svar inkom vilket ger en svarsfrekvens på 78 procent.

Vi har koncentrerat oss på perioden från 1976 och framåt. Detta för att det från det året finns väldokumenterade fakta och att det var först från början av 70-talet som rasen blev vanligt förekommande i landet.

Vi har försökt att beskriva rasens utveckling exteriört genom att titta på hur de mest använda hanarna samt de vinstrikaste hanarna på utställning påverkat sin avkomma exteriört. Vi har valt att dela in detta i femårsperioder.

De hanar som finns med i materialet är de hanar som under aktuell femårsperiod haft flest kullar respektive vunnit flest bästa hane på officiella utställningar och har avkomma.

Det finns ingen stor samstämmighet mellan de hanar som är mest använda i avel och de som är mest vinstrika. Av de 49 hanar som är med bland de mest använda återfinns bara fem stycken (10 procent) även bland de mest vinstrika.

Bland de mest använda hanarna har 29 procent av dessa lämnat över snittet för CK under sin respektive 5-års period.

Bland de mest vinstrika hanarna har 61 procent av dessa lämnat över snittet för CK under sin respektive 5-års period.

Efter att ha studerat det ovan refererade materialet samt tagit del av de synpunkter som framkommit från sektionerna skulle man kunna säga att vi kan konstatera att exteriör kan man ha många olika uppfattningar om.

- Att rasen har en jämnare exteriör standard med enhetligare rastyp nu än tidigare.
- Att rasens utveckling gått i vågor med olika styrkor och svagheter vid olika tillfällen.

- Att uppfattningen om rasens mentala utveckling går starkt isär.
- Att det är viktigt att se till sambandet konstruktion och rörelser.
- Att man bör undvika överdrifter av alla slag.
- Att vi idag har problem med proportionerna på rasen.
- Att det är viktigt med förståelse för de olika familjetyper vi har i rasen som håller sig inom rastypen.
- Att en funktionell pälskvalitet är viktigt på en apportrande ras.
- Att antalet golden retrievrar som deltar i den officiella utställningsverksamheten har minskat.
- Att frekvensen av hur mycket en avelshund används i avel inte påverkas av att den är vinstrik på utställning.
- Att de vinstrikaste hanarna på utställning lämnar avkomma med högre andel CK än de mest använda hanarna.

Club Show 2007

BIR SU(u)CH Dainty's D-Day

BIM NUCH SU(u)CH Floprym Havanna

HISTORIK

Så här gick arbetet med att ta fram avelspolicyn till.

RAS för golden retriever

Golden retrieverklubben beslöt i november 2001 tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att ta fram förslag till avelspolicy och avelsstrategi för golden retriever.

Som projektledare utsågs Annika Thunfors, styrelseledamot och som sekreterare ordföranden Kjell Svensson, som hade för avsikt att lämna sitt uppdrag i styrelsen. Dessa bägge fick sedan till uppgift att föreslå lämpliga personer att involvera i projektet. Våren 2002 startade arbetet och följande personer ingick då, förutom projektledare och sekreterare, i det vi i rasklubben kallade "Avelspolicyprojektet".

Exteriör

Karin Eriksson, exteriördomare, styrelseordförande i Golden retrieverklubben på 80-talet.

Avelsstruktur

Lena Widebeck, agronom och tidigare aktiv i arbetet med kartläggning av rasens hälsa och avelsstruktur mm redovisat till SSRK 1985, samt Anita Hammarstedt kring datahantering.

Jakt

Gunilla Wedéen, uppfödare av jaktligt framgångsrika hundar.

Hälsa

Birgitta Åhman, agronom och forskare, erfarenhet av golden retriever sedan 70-talet. Hälsoenkät sammanställd av Jenny Sjökvist, examensarbete vid agronomutbildning, Institutionen för husdjursgenetik.

Mentalitet

Initialt Solveig Eriksson, JUM-projektet mm. Därefter Cilla Hamfeldt, styrelsemedlem och projektledare i dåvarande JUM-projektet.

Denna arbetsgrupp har kontinuerligt rapporterat och diskuterat sitt arbete med klubbstyrelsen. En viktig utgångspunkt för projektet var att försöka engagera så många medlemmar som möjligt i projektet. Då arbetet startade hade klubben cirka 5 500 medlemmar och landet var indelat i nitton s.k. sektioner. Aktiva i dessa sektioner engagerades därför för att skapa lokala mötesplatser och möjlighet till dialog mellan klubbens avelsintresserade medlemmar och arbetsgruppen.

Under hösten 2002 och våren 2003 utfördes det mesta av själva kartläggningsarbetet. Material arbetades fram och presenterades kontinuerligt i Golden Nytt och på klubbens hemsida i avsikt att alla medlemmar skulle kunna ta del av det, diskutera med varandra och komma med synpunkter.

En halvdagskonferens hölls i samband med klubbmötet 2003 där de olika delarna i kartläggningsmaterialet presenterades. Den uppfödarutbildning som funnits sedan tidigare reviderades så att även den skulle kunna ge underlag till diskussion och underlätta en helhetssyn på avelsfrågorna.

Minnesanteckningar och synpunkter från enskilda medlemmar skickades in till arbetsgruppen och beaktades.

Ett första förslag till avelspolicy arbetades sedan fram. Detta presenterades under hösten 2003 på klubbens hemsida och i Golden Nytt. Alla intresserade inbjöds till en avelskonferens i oktober 2003 där förslaget diskuterades. Detta arbete resulterade sedan i ett slutgiltigt förslag till avelspolicy.

Syftet med konferensen var även att ge arbetsgruppen vägledning kring innehållet i avelsstrategin.

Deltagarnas uppfattning behövdes kring nödvändiga prioriteringar mellan insatser och målområden. Synpunkter och tankar från konferensen blev därmed viktiga utgångspunkter för förslaget till avelsstrategi, som innehöll prioriterade och konkreta insatser att verkställa under en femårsperiod. Förslaget till avelsstrategi överlämnades därefter till klubbstyrelsen i januari 2004. Styrelsen fattade då beslut om att avelsstrategin skulle gälla under förutsättning att avelspolicyn för golden retriever fastställdes på klubbmötet den 7 mars 2004.

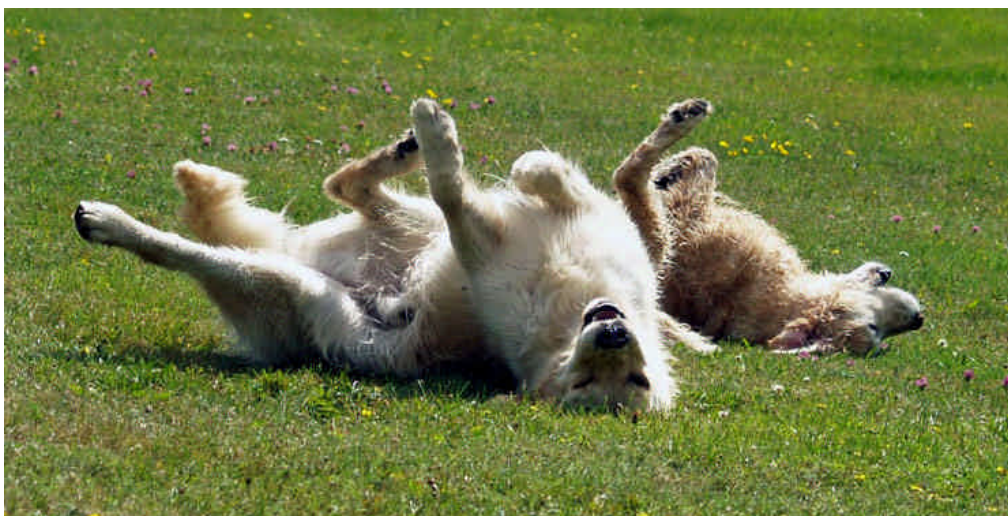
På förmiddagen, innan klubbmötet den 7 mars, bjöds alla medlemmar in till en halvdagskonferens. Där redovisades det reviderade förslaget till avelspolicy samt avelsstrategin och utrymme fanns för frågor och synpunkter. Det efterföljande klubbmötet fastställde sedan förslaget till avelspolicy för golden retriever. Detta innebär att avelsstrategin därmed gäller under perioden 2004 - 2008.

Klubbstyrelsen ansvarar ytterst för att åtgärder genomförs i enlighet med strategin genom klubbens avelskommitté som har ansvar för samordning och uppföljning. Arbetet ska kontinuerligt redovisas i styrelsen och i verksamhetsberättelser. Finner klubbstyrelsen, i samband med utvärdering/uppföljning att förslagen aktivitet ej leder mot angivna mål i avelspolicyn för golden retriever äger klubbstyrelsen rätt att ändra i strategin eller föreslå annan aktivitet. En sådan ändring ska meddelas alla medlemmar via klubbens olika informationskanaler samt redovisas på klubbmöte genom verksamhetsplan- och berättelse. Därefter insändas till SSRK för vidarebefordran till SKKs avelskommitté för förnyat fastställande.

Referenser

1. Golden retrieverklubbens stadgar §2 Målsättning.
2. SKK avelspolicy.
3. Rasstandard golden retriever.
4. Hälsa, mentalitet och funktion hos golden retriever av Jenny Sjöqvist, SLU. Den finns på Goldenklubbens hemsida.
5. Agrias försäkringsstatistik över liv- och veterinärvårdersättning 1995-2002
6. SKK hälsoregister.
7. Enligt beräkningar gjorda i dataprogrammet "Lathunden" som baseras på SKK rasdata. Inavelsgraden är beräknad på fem generationer.
8. Retrieveravel i Sverige, Examensarbete av Anne Bucksch och Sofia Lindberg.
9. SKK Tävlingsregister.
10. Exteriördomarenkät 2002.
11. SKK Tävlingsregister.
12. Sammanställning och kategorisering av jaktprovprotokoll från 1990, 1996 och 2001.
13. Sammanställning av funktionsbeskrivningsresultat till och med år 2002 innehållande 403 hundar.
14. Sammanställning av mentalbeskrivningsresultat till och med år 2002 innehållande 759 hundar.
15. Studie av MH resultat på schäfer gjord av Per-Erik Sundgren.
16. Enligt Per-Erik Sundgrens rekommendationer för raser med stor population. Varje generation definieras som fem år.

Livet kan vara så härligt.....